

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 133

מסכת בבא מציעא י"ז-כ"ג

בס"ד, כ"ד כסלו תשס"ב

השבוע בגליון

■ השבת אבידה לתלמיד חכם בימינו
■ לשנות מן האמת, כיצד?
■ המוצא ספר חידושי תורה
■ "גאון" מהו?

■ חפצים שנשכחים במקומות ציבוריים
■ חובת הזהירות בדברי מאכל
■ תליית האפיקומן על הקיר

■ מתתיהו בן יוחנן - מי היה הכהן הגדול?
■ מהי הדרך המקובלת לברך את הזולת?
■ חולה ששכח תכשיט יקר אצל הרופא
■ מדוע תולים מודעות באולמות שמחה?

דבר העורך

שוק מחנה יהודה

שוק מחנה יהודה, מי לא מכיר. תפוזים טריים ותפוחים עסיסיים מקבלים את פניהם של באי שוק מחנה יהודה בירושלים. מארג צבעוני של פירות ריחניים פרוס בין הסמטאות הצרות והצפופות, שמספקות את צורכי מחייתם של רבים מתושבי ירושלים זה שנים רבות.

אותם דוכנים ואותם מוכרים, כך נדמה, עומדים על מקומם זה עידן ועידנים. המוכרים מסדרים את מרכולתם במומחיות שנרכשה מלידה, וערימות ערימות של פירות חיים ועסיסיים קורצים למבקר ומזמינים אותו להכניסם לסליו.

תענוג מיוחד חווה אדם שעובר בימי הקיץ בין דוכני הפירות. קרירות נעימה נודפת מתוך החנויות האפלות קמעא, שבהן מאחסנים הרוכלים את סחורתם, והריאות מתמלאות בניחוחם הצונן של פירות ארץ ישראל.

בכל ימות השנה, קל וחומר בימי הקיץ, אין ירושלמי שיכול לקצר את דרכו דרך השוק ואינו עושה זאת. אין ירושלמי שאינו עושה זאת, אמרנו? **אחד היה**. יחיד ומיוחד.

היה זה באחד מימי הקיץ הלוחטים שהעניקה השמש לעיר דוד. **פיסת ענן** לא נראתה באופק ונדמה היה כי הקיץ ימשך לעולם.

אותה שעה, כאשר מרבית בני ירושלים הסתגרו בבתי האבן הצוננים ושלווה כפויה נפלה על העיר, שרך את רגליו ברחוב סמוך לשוק מחנה יהודה ישש הדור פנים המשך בעמוד הבא

דף יח/א שני יוסף בן שמעון

מתתיהו בן יוחנן - מי היה הכהן הגדול?

מבואר בסוגייתנו, כי כאשר שני אנשים גרים בעיר אחת, ושמותיהם ושמות אבותיהם זהים, כגון, ששניהם קרויים יוסף בן שמעון, אין למסור לידי אחד מהם שטר שנמצא וחתום עליו "יוסף בן שמעון", בלא לברר תחילה מי מביניהם הוא זה החתום עליו.

מהי הדרך המקובלת לברך את הזולת? בנידון זה כתב הרשב"א (שו"ת "תולדות אדם" סי' שני"ב), כי לעיתים ניתן לברר מי הוא בעל השטר, כגון: אם הוא נכתב בנוסח: "יוסף בן שמעון נר"ו" [נטריה רחמנא ופרקיה - ישמרהו ה' ויצילהו]. שהרי, אם אחד מן האבות הקרויים שמעון אינו בין החיים, ברור איפוא כי השטר נכתב על ידי יוסף שאביו שמעון עדיין חי, שהרי בירכו בשטר את האב שמעון באריכות ימים ושנים.

אולם, ה"בית יוסף" (ח"מ סי' מ"ט) סבור, כי אין בכך כל הוכחה, משום שיתכן שהברכה אינה מתייחסת לשמעון האב, כי אם לבנו יוסף, ושני האנשים הקרויים יוסף חיים וקיימים. מדוע סבר הרשב"א שהברכה מתייחסת לאב, ואילו ה"בית יוסף" אינו מקבל את דבריו? סברות מעניינות אנו מוצאים בעניין זה בפוסקים, כלהלן.

בעל ה"תורה לשמה" (סי' של"ז), מבאר את דעת הרשב"א שמקובל להצמיד את הברכה לשם המתברך, ואם כוונת כותב השטר היתה לברך את יוסף היה עליו לכתוב "יוסף נר"ו בן שמעון". הש"ך (ח"מ סי' מ"ט ס"ק ז') לעומתו, מטעים את דעת ה"בית יוסף", שהרי תוכן השטר אינו מתייחס כלל אל שמעון האב, ומסתבר שהברכה התייחסה ליוסף שתוכן השטר נוגע לו ולפעולותיו. להלכה, נחלקו הפוסקים בנידון זה (רמ"א שם וב"דרכי משה" ס"ק ח' שם, ש"ך שם).

הגאון רבי יוסף חיים זצ"ל (שם) מרבה לצטט פסוקים בהם תוארו של אדם מוצמד לשמו, לעומת פסוקים אחרים בהם תוארו נכתב שלא בצמוד לשמו. כגון, (שופטים טו) "ויקם ה' להם מושיע את אהוד בן גרא בן הימיני איש אטר יד ימינו" כאשר ברור לכל שהאטר הוא אהוד ולא אביו או סבו. כן גם לשון הפסוק (מלכים א' יב/כג) "אמר אל רחבעם בן שלמה מלך יהודה", בו נכתב תוארו של רחבעם שלא בצמוד לשמו, אלא לאחר שם אביו. מאידך, בפסוק (מלכים א' טו/א): "בשנת שמונה עשרה למלך ירבעם בן נבט", הצמיד הכותב את התואר לנושאו, ולא נכתב "בשנת שמונה עשרה לירבעם בן נבט המלך".

נושא מעניין זה קשור גם לימים אלו, בהם אנו אומרים "על הניסים" בתפילת שמונה עשרה ובברכת המזון. תפילה זו פותחת במילים "בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול, חשמונאי ובניו". עיון במשפט זה מעלה את השאלה מי שימש ככהן גדול, האם יוחנן האב, או שמא בנו מתתיהו? והוכחות וראיות שונות לכאן ולכאן, מובאים בספרים הרבים העוסקים בנידון (ע"י מגילת תענית פרוש האשל דף נ"טא, המשך בעמוד הבא)

נשמת אדם

לעילוי נשמת
עקיבא גור (גרשטנקורן) ז"ל
ב"ר יצחק ז"ל נלב"ע כ"ז כסלו תשנ"ט
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י המשפחה הנכבדה שיחיו

נר ה'

לעילוי נשמת

הילד **ערן יוסף קריאל** ז"ל ב"ר אפרים שלמה
שיבלחטי"א נלב"ע כ"ו כסלו תשמ"ז
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י ידידיו הר"ר **אפרים קריאל** וזוגי מרת **שרה** שיחיו קרית קריניצי

לעילוי נשמת

מרת **אסתר רייזל קולמן** ע"ה
ב"ר יעקב ז"ל נלב"ע כ"ה כסלו
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י בנה ידידיו הר"ר **דן קולמן** ומשפ' שיחיו בני ברק

המשך מעמוד קודם

שנתמך במלווהו. פסיעה אחר פסיעה צעדו השניים על המדרכה שפליטה את חומה, ועשו את דרכם באיטיות לעבר ישיבת "עץ חיים" השוכנת בקירוב מקום לשוק.

אט אט התקרבו השניים לעבר שוק מחנה יהודה, והמלווה כיוון את צעדיו לפתח השוק, במטרה לקצר את הדרך לישיבה במעבר דרך הסמטאות המוצלות ובין דוכני הפירות העסיסיים. שם, יוכלו לעצור לרגעים מספר מן המאמץ הכבד ולאגור כוחות מחודשים בצילו של שק עבה שנפרס כסככה מעל אבטיחים מגודלים שנפרסו לראווה.

לתדהמתו של המלווה, הוא חש כי הישיש מושך את ידו שמאלה, הרחק מפתח השוק. בעדינות יתירה ניסה הבחור לכוון שנית את צעדיו הישיש לעבר הצל הקסום, אך הלה בשלו, מושך חלושות לעבר המדרכה. **"רבי"**, ניסה המלווה את כוחו, "אולי נלך דרך השוק? משם קצרה הדרך אל הישיבה, וגם החום אינו מעיק כל כך. ההליכה המאמצת בחום הנורא אינה מוסיפה מאומה לבריאותו של הרב", הוסיף המלווה, כשבעיניו דאגה כנה לשלום רבו הנערץ.

"אי אפשר", פלט הישיש. "גם אני הייתי רוצה ללכת דרך השוק, אבל אין אפשרות". צייתן כתמיד המשך המלווה לפסוע עם רבו, הלא הוא **הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל**, ראש ישיבת עץ חיים, ברחובות ירושלים היוקדים, והיתה כל פסיעה שפסע המלווה עם רבו הנערץ כספר מוסר מלא כריזמו.

"הבט", הפטיר הגאון. "חז"ל אומרים, שאסור לאדם לעמוד בצד שדוה של חבירו ולהבטי בתבואה הזהובה שצומחת בה, כדי שהוא לא יטיל עין הרע בתבואה (בבא בתרא ב/ב). נכון, חם היום. חם מאד. אבל כיצד אוכל להלך בין הדוכנים ולהבטי בפירות העסיסיים? הרי חז"ל ציוונו שלא לעשות כן, מחשש שניזק אותם. שומה עלינו, איפוא, להלך סחור סחור, ובלבד שלא לעבור על דברי חז"ל!"

"המשכנו לצעוד ברחובה של עיר", סיפר המלווה לימים, "אך מאותו רגע ואילך, לא חום חשתי וגם צל לא ביקשתי לי. חסיתי בצילו של ענק רוחני שהאציל עלי בטובו מעט מאוצרותיו, והשכלתי ללמוד, כי התורה היא נשמת אפנו. דברי חז"ל הקדושים נארגים עם מהלך החיים במטווה אחד. אין אלו שני חלקים שונים, התורה מחד גיסא והחיים מאידך גיסא. להיפך, הכל מקשה אחת.

הגע בעצמך. ישיש תשוש. עשרות רבות של שנים מאחוריו. הקנאה ממנו והלאה. ראשו ומעייניו נתונים במבועי התורה והחכמה בלבד. כלום חשש שמא יביט בעין לא טובה באבטיחים האדמדמים? שמא ינקר בליבו ספק כי חלילה וחס תצר עינו באפרסק בשל, או באשכול ענבים מלא וגדוש? לא ולא. אלא, שהגאון השריש את דברי התורה בקרב, עד

המשך בעמוד הבא

המשך מעמוד קודם

מגילה יא/א, הרשב"ץ ח"ג סי' קל"ה רמב"ם הל מעשר פ"ט הל' א', "דרך אמונה" להגרי"ח קניבסקי שליט"א שם ועוד).

מה הם ראשי התיבות של המילה מכב"י? בהקשר לזה מעניין לציין את דברי הגאון רבי משה סופר זצ"ל ("יתורת משה" פרשת מקץ ובהגהותיו על השו"ע אה"ע סי' קכ"ט) המבאר, כי פשר ראשי התיבות **מכב"י** שהיו חרותים על דגלם של החשמונאים, פירושם - **מתתיהו כהן בן יוחנן**. מפירוש זה משתמע לכאורה, כי מתתיהו הוא שהיה הכהן הגדול. לעומת זאת השל"ה (דף רנ"ט) כתב, כי **מכב"י** הוא ראשי תיבות **ברוך כבוד יי ממקומו, וכן מי כמוך באלים יי** (ע"ע "סדר הדורות" עמוד ע"ג).

דף כא/ב באיסורא הוא דאתא לידיה

חולה ששכח תכשיט יקר אצל הרופא

רופא, שהוזמן לבקר בשבת קודש בביתו של חולה, קיבל לידיו תכשיט יקר ערך מבני ביתו של החולה כבטחון לכך ששכרו ישולם לו לאחר השבת. זמן רב חלף, אך בני משפחת החולה לא באו לשלם את שכרו, וגם הוא עצמו שכח מיהו אותו חולה שבני משפחתו נתנו בידיו את התכשיט. במקרה כגון זה רשאי הרופא למכור את התכשיט וליטול את שכרו, אלא שיש לדון אם הוא רשאי ליטול לעצמו גם את התמורה העודפת על שכרו ממימוש החפץ היקר. לכאורה, בעל התכשיט התיימש ממנו זה מכבר והרופא רשאי, איפוא, ליטול את מלא התמורה לעצמו, אך נידון זה **תלוי במחלוקת הראשונים בסוגייתנו**, כלהלן.

מבואר בסוגייתנו, כי המרים אבידה שבעליה לא התיימש ממנה, לעולם אינו רשאי לזכות בה לעצמו, גם אם בעל החפץ התיימש ממנו לאחר מכן, משום ש**"באיסורא הוא דאתא לידיה"**, כלומר, החפץ הגיע לידיו במצב הלכתי מסוים, שגורם לכך שאין המוצא רשאי לזכות במציאה לעצמו.

בביאור סברה זו נחלקו הראשונים, מדוע במקרה זה אין המוצא רשאי לזכות בחפץ למרות שבעליו התיימש ממנו. לדעת בעלי התוספות (כ"ב ד"ה "אינו עובר"), המרים חפץ שבעליו עדיין לא התיימשו ממנו, חייב במצוות השבת אבידה, ומצווה זו אינה פוקעת גם לאחר ייאוש הבעלים. לעומתם, מבאר הרמב"ן (במלחמות ה' יד/ב מדפי הרי"ף), שהמוצא חפץ שבעליו עדיין לא התיימשו ממנו, מתמנה כשומר על החפץ עבור בעליו, ומאותו רגע שוב אין החפץ נחשב כאבוד מבעליו, שהרי הוא נתון בידי שומר. לפיכך, ייאוש הבעלים לאחר מכן אינו מתיר למוצא החפץ לזכות בו, משום שרק ייאוש מחפץ שאבוד מבעליו באמת, מתיר את הזכיה בו לאחרים.

[דוגמא שכיחה להלכה זו היא, כאשר אדם מוצא דבר מה ליד תלמוד תורה, וברור שהחפץ נפל מאחד הילדים שמסתובבים באיזור, ומאחר שהקטן אינו יכול להתיימש שהרי חסרה לו דעת, לפיכך, החפץ הגיע לידי המוצא אותו באיסור, ואין הוא רשאי לזכות בו לעצמו].

מעתה, כאשר נבוא להכריע לגבי התכשיט היקר שהופקד בידי הרופא, נמצא, כי הדבר תלוי במחלוקת הראשונים. שכן, לדעת בעלי התוספות, שייאוש לאחר שהחפץ הורם על ידי מוצא האבידה אינו חל משום שהמוצא **התחייב במצוות השבת אבידה**, במקרה זה ברור, שהרופא **לא התחייב מעולם** במצוות השבת אבידה, שהרי כאשר החפץ הופקד בידיו הוא לא היה אבוד מבעליו, וממילא, הרופא רשאי לזכות בו לאחר שבעליו התיימשו ממנו. לעומת זאת, לדעת הרמב"ן, שייאוש הבעלים לאחר שהחפץ נמצא בידי מוצאו אינו חל משום שהחפץ אינו אבוד אלא **שומר עבור בעליו**, גם במקרה זה, החפץ אינו נחשב כאבוד מבעליו, שהרי הוא **שומר בידי הרופא**, ועליו להמשיך ולשמור עליו עבור בעליו המיואש ("מחנה אפרים" הל' קניין חצר סי' ח').

דף כא/ב המוצא מעות בבתי כנסיות

מדוע תולים מודעות באולמות שמחה?

סוגייתנו דנה בגורלם של מטבעות שנשכחו בבתי כנסיות או בבתי מדרשות, וקובעת, כי אם רשות בית הכנסת אינה שמורה, וכגון, שבבית הכנסת מסתובבים אינשי דלא מעלי, רשאי המוצא את המעות לזכות בהם.

חפצים שנשכחים במקומות ציבוריים: אכן, מקומות ציבוריים מהווים כר נרחב לאיבוד חפצים, כאשר אנשים מניחים דבר מה לרגע קט ומאן דהוא מזיזו ממקומו וכו', ואל פוסקים רבים הורצה שאלה מאת בעלי מקומות ציבוריים הנתונים לבעלות פרטית, כגון, אולמות שמחה ומקוואות, כאשר בעלי המקום חשו אחריות אישית לחפצים שאבדו בתחומם, ולאורך השנים הצטברו כמויות גדולות של "מציאות" שהאבק הרב שהצטבר עליהם מוכיח, כי ככל הנראה, בעליהם לא יופיעו לעולם כדי לתבוע את אבידותיהם.

לכאורה, עקב הזמן הרב שחלף מאז שהאבידה נשכחה, בעליה התיימשו ממנה, ורשאי בעל המקום לנהוג במציאות ככל העולה על רוחו. אלא, שהנחה זו אינה פשוטה כלל ועיקר, משום שבעלי החפצים השכוחים התיימשו מהם רק לאחר שהיו ברשות האולם, ולדעת חלק מן הפוסקים על חפץ אבוד כגון זה נאמר **"באיסורא הוא דאתא לידיה"** (ע"י ביאור העניין בהרחבה בקטע הקודם). כלומר, לא זו

המשך בעמוד הבא

המשך מעמוד קודם

שהם הפכו לחלק בלתי נפרד מישותו, ובכל עת ובכל מצב, לא הניחה לו נפשו הזכה לסטות מדבריהם ולהתעלם מהדרכתם".

יהי רצון, שדברי התורה שאנו לומדים יכו שורש בנפשנו פנימה ויקנו אחיזה בלבבות. זוהי תכלית לימוד התורה, שהאדם יחיה "חיי תורה" על ידי שיקנה וירכוש את קנייני התורה, ובעזרת ה' נזכה "לקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה".

בברכת התורה
הצ"ח

מאורות

דף כ"א/א חצי קב בארבע אמות
הכל או לא כלום

למדנו בסוגייתנו, כי בעל פירות בכמות של "קב", שהתפזרו ברחובה של עיר בשטח של ארבע אמות מרובעות, מתייחס מלאסוף אותם, ולפיכך, רשאי כל אדם לזכות בהם. אולם, הגמרא מסתפקת אם כך ההלכה גם כאשר פירות בכמות של חצי קב התפזרו ברחובה של עיר בשטח של שתי אמות מרובעות.

לכאורה, היחס בשני המקרים זהה, הן בכמות הפירות והן בצורת פיזורם, שהרי מה לנו קב שלם בארבע אמות, או חצי קב בשתי אמות? אולם, בעלי התוספות (ד"ה "חצי") מסבירים, שכאשר אדם ניצב מול חצי קב בלבד עדיין יתכן שיטרח לאוספם, שהרי אין לפניו כמות גדולה, אך כאשר עליו לאסוף כמות גדולה של פירות הוא מתייחס מהם.

אלא, שעדיין יש לתמוה, מדוע מותר לאחרים לזכות בכל קב הפירות שהתפזרו על פני ארבע אמות, ומדוע בעל הפירות מוותר על איסוף מחצית מן הכמות שהתפזרה בשטח של שתי אמות בלבד?

הרה"ג ר' חיים ברמן שליט"א העיר על כך בחוכמה, כי מכאן הוכחה לטבעו של האדם, שידיו מתרפות ועצלות פושה בכל גופו עד שאינו מתחיל במלאכה כלל, כאשר הוא נוכח כי המלאכה עוד רבה לפניו.

טבע זה גם עלול להפריע לאדם המחליט לסיים את השי"ס במסגרת הדף היומי במהלך השנים הבאות. לפתע, הוא עלול לשאול את עצמו: לסיים את כל השי"ס? זה הרבה מידי! וכך רוחו מתרופפת ובסופו של דבר קיים חשש, שאותו אדם לא יזכה ללמוד אפילו לא מסכת אחת. אולם, החכם עיניו בראשו. עליו להחליט, כי תחילה ילמד מסכת אחת. כך הוא ירוויח את מחצית הקב, ובעזרת ה' יקויים בו (תהילים לד/ט) "טעמו וראו כי טוב ה'" והוא יזכה לכוחות מחודשים להשלים את לימוד השי"ס במלואו.

המשך מעמוד קודם

בלבד שאדם אינו רשאי לזכות באבידה שהגיעה לידינו לפני יאוש, אלא גם כאשר החפץ האבוד הגיע לחצירו ולרשותו של אדם לפני יאוש הבעלים, אין הוא רשאי לזכות בו אף על פי שבעליו התייאשו ממנו לאחר מכן (ע"י "נתיבות המשפט" חו"מ סי' רס"ב סעי' א' ורעק"א כ"ב סוד"ה דשת"ך, ועיין חזו"א ב"ק סי' י"ח ס"ק ד').

אנשים מזלזלים בחפצים ומפקירים אותם: סברות רבות כתבו פוסקים רבים כדי להתיר לבעלי המוסדות לפנות את המציאות משטח המוסד (ע"י "מנחת יצחק" ח"ח סי' קמ"ו). בסברה מעניינת מצדד הגר"ש וואזנר שליט"א שכתב (שו"ת "שבט הלוי" ח"ה סי' ר"ח), כי חפצים רבים שנשכחים הינם כאלו שאנשים רגילים לזלזל בהם, והנסיגון מעיד שמי שאינו בא לאחר זמן קצר לדרוש את חפציו, שוב אינו בא לעולם, והרי הוא כמי שהפקיר את חפציו מדעתו, ובאופן זה, כלל אין חיוב השבת אבידה.

תליית מודעה במקומות ציבוריים: מכל מקום, הפוסקים מציינים בדברי תשובותיהם, כי מן הראוי לתלות מודעה גדולה ומאירת עינים בכל המוסדות הציבוריים, בה יובהר, כי כל החפצים המובאים לשטח המוסד יעברו לרשות הממונה על המקום לאחר זמן מוגדר מראש, ויש רשות לממונה לעשות בהם כרצונו. מעניין לציין כי הגאון ר"ע בצרי החמיר בכך מאד, והורה להחתיים את התלמידים ואת הוריהם על טופס, לפיו הם מקנים לישיבה את כל החפצים שיעזבו בשטחה (תחומין ח"ה עמ' 324).

דף כ"ג/א אין מעבירין על האוכלין

חובת הזהירות בדברי מאכל

בסוגייתנו מבואר, שהמאכל דבר מאכל אינו מתייחס ממנו, מפני שהוא סמוך ובטוח שאיש לא ירמוס בדרכו את דבר המאכל, שהרי "אין מעבירין על האוכלין", כדי שלא לבזותם (רבינו ירוחם תולדות אדם נתיב ט"ז ח"ה דף קמ"ה ועוד). לדעת רש"י (ד"ה "אין"), המוצא דבר מאכל, חייב להגביהו ולהניחו במקום שבו לא ירמוס. אולם, דעת ה"אור זרוע" (ח"א הל' טהרת ק"ש ותפילה סי' קל"ח) היא, שאין חובה להגביה את המאכל אך יש להקפיד שלא לרמוס אותו. להלכה, פסק ה"מגן אברהם" (או"ח סי' קע"א ס"ק א') כדעת רש"י.

מאחר שחז"ל הזהירונו בתוקף שלא לבזות דברי מאכל, אין להשתמש בפת כדי להעמיד עליה קערה (שו"ע שם) ואין מאכילים בהמה בדבר מאכל שראוי לאדם. כל זאת, משום שהמבזה דברי מאכל, נראה כבועט בטובה שהקב"ה השפיע בעולמו (רש"י תענית כ"ב ד"ה "אין").

סיכה ביין ובשמן מאכל: הרמב"ם (הל' ברכות פ"ז הל' ט') מביא גם הוא הלכות אלו ונוספות עליהן ומסכם, שאין להפסיד דברי מאכל "דרך ביזוי ובעיטה". על פי המשתמע מדברי הרמב"ם פסק ה"מגן אברהם" (שם), כי מותר להשתמש בדברי מאכל לצורכי רפואה או לדברים המביאים תועלת לגופו, משום שאין זה "דרך ביזוי ובעיטה". לפיכך, כתב, מותר לאדם לסוך את גופו ביין ובשמן מאכל. אולם, לדעת ה"משנה ברורה" (ביאור הלכה שם) הכלל הקובע מהו ביזוי מאכל, הוא מנהגו של העולם. כלומר, שימוש שבני אדם רגילים לעשותו - מותר, משום שאינו נחשב כביזוי המאכל, אך שימוש בלתי רגיל אסור, אף אם יש בו תועלת לאדם.

תליית האפיקומן על הקיר: בספר "קיצור השל"ה (קיצור השל"ה ענייני הסדר דף ס"ז דפוס ווארשא) מובא מנהג ישראל עתיק, שלדבריו מקורו אינו ידוע, ליטול חתיכת מצה מן האפיקומן, לנקבה ולתלותה על הקיר כסגולה לשמירה. בספר "יפה ללב" (תע"א) מאריך בגודל סגולת מצת האפיקומן לשמירה מצרות שונות, ואף רמז נאה יש לכך מדברי הפסוק (תהילים נד/ט) "מכל צרה הצילני" - ראשי תיבות **מצה**. אלא שבעל קיצור השל"ה (שם) מעיר, כי יש במנהג זה משום ביזוי אוכלין, ולפיכך, עדיף להניח חתיכת מצה בכיס כדי לזכות לשמירה מגזלנים ומצרות נוספות, שהרי "מצה" היא לשון מריבה, ובזכות מצת האפיקומן ינצל ממריבות וממרעין בישין אחרים.

אולם, בעל ה"באר היטב" (סי' תע"ז ס"ק ד') מעיד, כי מנהג אבותיו מקדמת דנא לתלות על הקיר חלק ממצת האפיקומן, ולדעתו אין בכך משום ביזוי אוכלין, כיון שמטרתו העיקרית של מנהג זה היא "זכר ליציאת מצרים".

הרמת פת לחם בימינו: הגאון רבי יוסף שלום אלישיב שליט"א פסק, כי בתקופתנו אין חובה להרים דבר מאכל שנמצא ברחובה של עיר, משום שאין דרך בני אדם לאכול מאכל שהתגלגל בשווקים, ולפיכך, אין זה דבר מאכל שיש לחוס עליו ולשמרו מן הבזיון ("ברכת השם" סי' ג' סעי' מ"ד).

דף כ"ג/ב לאהדורי לצורבא מרבנן בטביעות עינא

השבת אבידה לתלמיד חכם בימינו

בסוגייתנו מבואר, שהמוצא אבידה שאין בה סימנים אינו חייב להכריז עליה, אך אם היא נמצאה במקום בו מצויים תלמידי חכמים, חובה להכריז על האבידה נטולת הסימנים, משום שתלמידי חכמים נאמנים להכיר בטביעות עין בלבד את חפציהם.

פינים

דף כג/ב לאהדורי לצורבא מרבנן
"גאון" מהו?

בלשון התלמוד מכונים תלמידי החכמים בתואר "צורבא מרבנן". מתחילת תקופת הגאונים [לפני כ-1,350 שנה] נהוג לכנות תלמיד חכם בתואר "גאון". מדוע באמת מכונים כך תלמידי החכמים? בעל מחבר ספר מתא דירושלים (הובא ב"שדי חמד" כללים מערכת הגימל סי' כ"ה) כותב ש"גאון" בגימטריה 60, לרמז, שתלמיד חכם השוקד על תלמודו בקי בשישים מסכתות הש"ס. חישוב זה נכון לדעת הרמב"ם (בפירושו למשניות בהקדמתו לסדר זרעים), המונה את שלוש הבבות – בבא קמא, בבא מציעא ובבא בתרא, כמסכת אחת, ובנוסף לכך אינו מונה את מסכת אבות כמסכת מן המניין, משום שאינה עוסקת אלא בהלכות דרך ארץ.

עונג שבת

"יום הולדת את פרעה" (מ/כ) • יום הולדת השישים
• חגיגות יום הצלה ומסיבות יום הולדת
"הכר נא" (לח/כ) • מדוע מתפללים תפילת שמונה עשרה בלחץ?
• טבעיות עין-הגבול הדק שבין דמיון למציאות
"ויחלום עוד חלום" (לז/ט) • כיצד נוצר חלום?
"בשכם" (לז/יב) • שכם-ההיסטוריה והלקחים
"בית הסוהר" (לט/ב) • קיום מצוות מצה במחנה ריכוז • טלטול ספר תורה לבית הכלא
על נושאים אלו ועוד רבים אחרים תוכל לקרוא בספרי **"מאורות הדף היומי" • ג' חלקים עם מפתחות לפרשת השבוע** ניתן להשיג בחנויות הספרים להזמנות חייג:

03-616-06-57

המעוניינים להשתתף בהוצאת הגליון לאור להנצחת יקיריהם ולעילוי נשמתם, נא לפנות:

03-616-06-57

המשך מעמוד קודם
לדעת רש"י (גיטין כז/ב ד"ה "לצורבא מרבנן"), תלמיד חכם ניהן בחוש מיוחד להבחין בדקויות, שאדם מן השורה אינו מבחין בהם (עי' "תפארת יעקב" שם). לעומת זאת, לדעת בעלי התוספות (שם, ד"ה "יודוקא") גם מי שאינו תלמיד חכם מסוגל להבחין בחפציו ולזהותם, אלא שחז"ל קבעו כי תלמידי חכמים בלבד רשאים להשתמש בחוש זה כדי לתבוע את אבידותיהם, משום שניתן לסמוך עליהם שלא ינצלו לרעה את זכותם לקבל אבידות שלא על פי סימנים.

כדי שתלמיד חכם יהיה זכאי לדרוש את השבת אבידתו לידיו בטביעת עין בלבד, עליו לעמוד במספר תנאים, ביניהם – שמעולם לא שינה מן האמת, לבד מן המקרים המוזכרים בסוגייתנו, כגון, כאשר שואלים אותו אם למד מסכת פלונית, הוא רשאי להשיב בשלילה, משום מידת הענווה. מעניין לציין את דברי ה"דרישה" (טור ח"מ סי' רס"ב) שסוגייתנו אינה מזכירה אופן נוסף בו מותר לשקר – מפני השלום, משום שבמצב זה אדם אינו רשאי לשקר, אלא חובה עליו לעשות כן, ואילו סוגייתנו מזכירה מקרים בהם תלמיד חכם רשאי לשקר בלבד [עי' ברש"י בסוגייתנו, לפיו גם במקרים שבסוגייתנו ראוי לתלמיד חכם לשקר].

לשנות מן האמת, כיצד? ראוי לציין את דברי ה"בן יהוידע" (בסוגייתנו), כי גם כאשר מותר לשקר, אין לעשות זאת על ידי אמירת שקר גס ומוחלט, אלא יש לענות תשובה המשתמעת לשתי פנים. כעין זה ענה הגר"ש וואזנר שליט"א (שו"ת "שבט הלוי" ח"ה סי' ב'), לאדם שביקש לשנות מן האמת מפני הבושה, ופסק לו שהוא רשאי להשיב באופן שיסיר את דעת השומע מן האמת, אך לא בצורה שתסתור את האמת.

תלמיד חכם בימינו: הרמ"א פוסק כי חזקה על כל תלמיד חכם שאינו משנה בדיבורו. לכן, כאשר תלמיד חכם תובע להשיב לו חפץ אבוד לאחר שהכירו בטביעת עין, אין הוא צריך להוכיח למוצא החפץ כי הוא לא שיקר מעולם, אלא על המוצא להוכיח ברורות, כי תלמיד חכם זה שיקר אי פעם, אם ברצונו למנוע ממנו את נטילת האבידה ללא מתן סימנים.

אולם, תלמידו של הרמ"א, רבי יהושע פלק כ"ץ בעל הסמ"ע (ס"ק ו'), מסתפק אם ניתן ליחס את קביעת חז"ל, שתלמידי חכמים אינם משנים מן האמת, גם לכל תלמידי החכמים בני זמננו.

בעל ה"שבות יעקב" (שו"ת ח"א סי' קס"ז) מציין, כי למרות דברי הסמ"ע נוהגים גם כיום כדברי הרמ"א, משום שבכך אין מפסידים ממון למוצא האבידה, שהרי אין נוטלים ממנו חפץ שהיה שלו מאז ומעולם, ואין עילה לגרום הפסד ממון לתלמיד חכם.

המוצא ספר חידושי תורה: החובה להכריז על חפץ שאין בו סימנים היא רק במקום שמצויים בו תלמידי חכמים. אולם, המוצא אבידה ללא סימנים במקום שאין תלמידי חכמים מצויים שם, אינו חייב להכריז עליה משום שאין לחשוש שהחפץ שייך לתלמיד חכם (טושו"ע ח"מ סי' רס"ב סעי' כ"א). אלא שלדעת חלק מן הראשונים (ב"שיטה מקובצת" בסוגייתנו) המוצא חפץ שזהותו מוכיחה עליו שהוא שייך לתלמיד חכם, כגון, שמצא ספר המכיל חידושי תורה, שדרך תלמידי חכמים לעיין בו, חייב להכריז עליו, משום שבמקרה זה מאבד הספר לא התיימש ממנו, שהרי כל המוצא יודע שהוא שייך לתלמיד חכם. [עי' בשט"מ"ק שם, שיש הסוברים כי במציאה רגילה בלי סימנים, במקום שאין ת"ח מצויים, לא זו בלבד שאין חובה להכריז, אלא גם אין חובה להחזיר לת"ח. ועי' בב"ח שם שפסק שחובה להחזיר לת"ח משום שרשאי לטעון שלא התיאש].

פתובת המערכת
רחוב חתם סופר 3 בני ברק ת.ד. 471
טל. 03-6160657 פקס. 03-5780243
מחלקת מנויים
המעוניינים להצטרף למנויי "מאורות הדף היומי" בעברית או באנגלית
בדואר: נא לפנות לטל. 03-616-06-57
בדואר אלקטרוני: נא לפנות ל dafyomi@hadaf-hayomi.com
בפקס: נא לפנות לפקס 03-574-82-72

נקודות הפצה בחו"ל
אנגליה: הר"ר יחזקאל אברט 020-84551997
בלגיה: הר"ר יעקב סנדורוביץ 0475-263759
צרפת: הר"ר יהודה בוכינר 333-88140301
ארה"ב בני ג'רסי: מושפי פרי 201-871-5850
לש אנאלס: הר"ר שמואל לוינגר 818-5098880
מונטריאל: הר"ר שמואל צבי לקס 514-2744160
בארצות הברית
ניתן לקבל את הגליון "מאורות הדף היומי" בעברית או באנגלית מידי שבוע בדואר לפרטים נא לפנות לטל. 718-253-6218

לעילוי נשמת
הר"ר **משה אהרון אורבאך** ז"ל
ב"ר ברוך מאיר ז"ל
נלב"ע כ"ג כסלו תשס"א
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו טורונטו-פלטבוש-מונסי-י-ם

לעילוי נשמת
הר"ר **מאיר דוד ביטנר** ז"ל
ב"ר אברהם ז"ל
נלב"ע כ"ג כסלו תשנ"ה
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י המשפחה

לעילוי נשמת
מרת **שושנה רייזל לוי** ע"ה
בת ר' משה ז"ל
נלב"ע ל' כסלו תש"ס
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י בנה ידידו הר"ר **שלמה לוי** ומשפ' שיחיו תל אביב

לעילוי נשמת
מרת **אלטע איטה מטלס** ע"ה בת הר"ר משה שלמה ז"ל נלב"ע כ"ז כסלו תשל"ד
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י בנה ידידו הר"ר **מאיר מטלס** ומשפ' שיחיו

ש"ח לחודש והגליון בביתך כל שבוע. טלפן:
15
-03-61 60-657

הנדימים ההלכתיים המובאים בעלון, נעזרו לעורר את לב המעיין, ואין לסמוך עליהם כפסק הלכה

לעילוי נשמת
הר"ר **ראובן גומבו** ז"ל
ב"ר צבי ז"ל וזוג' מרת **פראדל גיטל** ע"ה
ב"ר שמואל ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה.